

ЄВГЕН ПОЛОЖІЙ

ІЛОВАЙСЬК

*Розповіді
про справжніх людей*

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2017

*Матір Божа поперед,
Синку Божий позаду,
Янголи по сторонам,
Що буде мені, то й буде вам.*

Коли прощаєтесь, обійми мусять бути міцними. Тоді ви ніби-то залишаєтесь поруч із близькою людиною. Вона збереже на своєму тілі відбиток вашого тіла так надовго, наскільки здатна вас пам'ятати — так, буцімто ви нікуди і не йшли. Ліпше за всіх це розуміють пристрасно закохані жінки — вони завжди намагаються пригорнутися якомога щільніше. Матерям міцні обійми не обов'язкові, відбитки тіл їхніх дітей назавжди закарбовані всередині кожної. Вони носять своїх дітей у собі все життя. Батькам цього ніколи не зрозуміти. Те, чого так часто не вистачає синам, — це міцних чоловічих обіймів своїх батьків на прощання.

КОЛИ ПРОЩАЄШСЯ, ГРЕГУ

Обличчя то з'являлися, то зникали, начебто фотопапір опускали в рідину тремтячою невпевненою рукою, і фотограф-аматор боявся, що пінцет вислизне і цінний знімок розчиниться назавжди. Грег розумів, що зображення не може водночас і з'являтися, і зникати, але саме зараз так і відбувалося. Крізь туман у голові й гуркіт двигуна вантажівки він намагався зосередитись і згадати, де він міг бачити цю картинку раніше: мама у святковій красивій сукні, він — ще підліток років одинадцяти-дванадцяти, в довгих шортах і світлій сорочці з коротким рукавом, і батько, на обличчі якого камера зафіксувала безтурботну посмішку, яку вони зазвичай так рідко бачили. На місці фігури батька контуром чорнів негатив. Грег просто

пам'ятав, що батько в той момент посміхався, але за яких обставин зроблений знімок, випало з пам'яті. Дуже хотілося пити, і він подумав, що якби той чоловік, який всю дорогу поправляє йому бинти, дав хоча б кілька крапель води або просто змочив губи, то він би згадав. Йому захотілося облизати губи, але язик наче збільшився вдвічі й не хотів слухатися. Чиїсь пальці, що смерділи соляркою та порохом, уклали під язика, наче пігулку від спраги, шматок пожованої вологої марлі. Вантажівка, не вимикаючи двигуна, зупинилася — здається, помер ще один важкопоранений боєць, і Грег крізь пелену знеболювального почув чужі незадоволені голоси. Він мріяв, щоб машина постояла якомога довше — на ямах поранених у кузові підкидало так, що не померти було складно. Рятувало те, що хлопці лежали майже один на одному, і ті, хто ще не втратив свідомість, міцно трималися за борти та за своїх напівживих товаришів. Грегові захотілося відкрити очі, щоб подивитись, що там відбувається і хто саме помер, але в нього не вистачило сили. «Давай!» — гучно закричали над головою, і вантажівка, ковтнувши в кузов пилюки, застогнала зчепленням, смикнулася і поїхала, набираючи швидкість. Першим зник негатив, що сховав у собі усмішку батька, потім зникла мамина сукня і сама мама — Грег хапався подумки за її зображення з останніх сил, але мама вислизнула, зникла зі свідомості, як і хвалькуватий підліток поруч. Вантажівку підкинуло на ямі, і по білому прямокутнику фотопаперу пішли дрібні брижі, перетворюючись на хвилі, кожна з яких була по півкулях мозку, спричиняючи нестерпний біль. Біль — більше Грег нічого не знав.

Батько помер у середині березня. Він довго-довго хворів. Однак залишався таким же енергійним і владним старим, намагаючись не випускати з-під контролю жодної домашньої дрібниці. Хіба що міль тепер, вилітаючи з шафи, не запитувала у нього дозволу — батько майже не вставав із крісла. Телевізор його дратував, інтернетом він не користувався, сучасні газети вважав убогим читанням для дебілів, тому новини сприймав лише з маленького чорного радіоприймача з довгою антеною. Тільки там, вважав він, ще залишилися працювати справжні професіонали, хоча взимку і навесні 2014 року і тих коротких ефірних новин було вдосталь, щоб спокій і сон утратила навіть здорова людина.

Почуте він обговорював із дружиною, а коли приходив Григорій, то і з сином, дозволяючи собі випити категорично заборонені п'ятдесят грамів гарного вірменського коньяку. Батько добре знався і на житті, й на коньяку — визнавав лише «п'ять зірок», жив за гамбургсько-вірменським рахунком, як частенько дозволяв собі жартувати, але й так само добре розумів, що і першого, і другого йому відпущено мало.

Останні місяці батько полюбив розмовляти. Раніше він віддавав повну перевагу дії — його колюча владна енергія гучно ляскала, наче батіг табунника, відраховуючи кар'єрні висоти, чи не на всіх важливих будівельних майданчиках міста, але нині спілкування лишилося єдиною функцією, де хвороба не обмежила його фізично. Співрозмовників обирав ретельно: «Йдуть люди, дрібнішає народ!» — часто підкреслював марність амбіцій теперішнього часу перед величчям минулого. Алкоголь, наркотики, неробство, розпад родини — загинав ізсохлі кістляві пальці батько, тавруючи виразки постсоціалістичного суспільства, торкаючись чарчини вишуканого коньяку і позираючи на Грега поверх окулярів вицвілими очима. Скільки ще потрібно нарахувати апокаліптичних прикмет сьогодення і як його можна порівнювати з досягненнями індустріалізації та народного господарства? Про альтернативну енергію, айфони або електромобілі батько, звісно ж, і чути не хотів — такі речі виробляли десь там, за океаном, а тут ідеться про територію, на якій вони існують. Однак справа навіть не в території — батько категорично не вірив у нинішніх людей, у їхню здатність створювати масштабні проекти, організовуватися в креативні групи, конструктивно і послідовно проводити зміни. Йому подобалося ставити сильні, справжні, в повний зріст, глобальні запитання і спостерігати, як син шукає переконливі аргументи у відповідь. З роками в дискусії починаєш цінувати не перемогу, а процес.

Звісно, Грег категорично відмовлявся брати за аксіому батьківський масний хрест на своєму поколінні і, як наслідок, на країні. Він дивився на світ і мету свого існування зовсім іншими очима: жив виключно для себе і своєї родини, а не для держави, давно успішно займався бізнесом — тримав фірму з установки систем безпеки. Всі матеріальні труднощі, на які він добровільно себе прирік, коли одружився і з'їхав від батьків в орендовану

квартиру, давно залишилися позаду. Батьки, звісно ж, бажали, щоб все сталося навпаки — спочатку потрібно стати на ноги, а потім одружуватися, але Грег такі рішення не обговорював. Тепер, десять років по тому, вони з дружиною створили свій дім: мали улюблену справу, жили в великій трикімнатній квартирі з вражаючим око видом на Дніпро, донька ходила до гарної школи з англійським ухилом, і ніщо, здавалося, не могло похитнути їхнього безхмарного майбутнього.

З батьком у Грега стосунки склалися по-різному, певне, як і у всіх батьків та синів, однак останні два-три роки у важкохворого батька з'явилося багато вільного часу, і їхні розмови стали значно довірливішими і теплішими. Та тепер все перевернулося, і вже Грег постійно поспішав, говорив по телефону, вирішував свої ділові справи, а батько терпляче чекав на нього, як колись він, маленький хлопчик, із нетерпінням прислуховувався до кроків по східцях вічнозеленого під'їзду й до обертів ключів у дверному замку. Але нині, за кілька місяців, а може, і тижнів до смерті батька, незважаючи на всі розбіжності в поглядах, вони стали нарешті справжніми друзями. «Ти зрозумій ключовий момент, синку: от ми нині з тобою сварилося до піни на губах, та й ти правильно кажеш, що я — це минуле, — говорив батько. — Однак проблема ж в іншому — це конфлікт не між минулим, як ти вважаєш, і майбутнім, ні. Проблема в тому, що конфлікт поміж нами — це конфлікт між сьогоднім і сьогоднім. Сьогоднім, Григорій, а не майбутнім! Розумієш, сину, цей тонкий момент? Ви, ваше покоління, нічого не створюєте для майбутнього, а це значить, що рано чи пізно за це доведеться заплатити!»

Мама та дружина під час бурних чоловічих дебатів про долю країни та світу пили каву та обговорювали сукні й зачіски, але Грег знав, що вони — на його боці. Проте в дискусії вони не втручалися, вважаючи своїм головним завданням вчасно запропонувати розійтися по домівках. Але й звідти — телефоном — лунали суперечки. Батько говорив, що майбутнє проростає з минулого і тримається на союзі з Росією, і там — наше щастя, а Грег вважав, що минуле нехай собі там і лежить, де лежало під перегуки патріархальних дзвонів, а рухатися потрібно до Європи. Він об'їздив цю «стару даму» вздовж і впоперек — від Дубліна до Бухареста, пам'ятав різ-